

УДК 59.923.2:373.3

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2024.3.4>**Оксана МЕЛЬНИЧУК**

кандидат психологічних наук, доцент, заступник завідувача кафедри психології
Навчально-наукового інституту психології та соціальних наук,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0002-7270-3931

Дарина БУР'ЯН

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ ЕМОЦІЙНИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дослідження присвячене аналізу психологічних чинників, які впливають на розвиток емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку, а також вивченню проявів емоційних порушень у цьому періоді розвитку. Виявлено, що емоційний розвиток є ключовим аспектом формування особистості дитини, оскільки на цьому етапі розвиваються основні навички емоційної саморегуляції, що сприяють соціалізації та адаптації в соціумі. Зокрема, досліджено здатність дітей до ідентифікації емоційних станів, управління ними та прояви тривожності. В результаті проведених експериментальних методик, таких як «Емоційна ідентифікація» та «Тест тривожності», були виявлені різні рівні здатності дітей до емоційної диференціації та рівні тривожності. Результати показали, що значна частина дітей мають обмежену здатність до диференціації емоцій, що може бути пов'язано з різними зовнішніми та внутрішніми чинниками. Аналіз також показав наявність кореляції між рівнем емоційної ідентифікації та тривожністю, що свідчить про важливість розвитку емоційної сфери для психоемоційної стійкості дітей. Зроблено висновок, що підтримка з боку родини та педагогів, а також спеціально підібрані корекційні програми, можуть сприяти розвитку емоційної саморегуляції у дітей та зменшенню рівня тривожності. Подальші дослідження в цьому напрямку повинні зосередитися на розробці індивідуальних програм корекції для дітей з високим рівнем тривожності та емоційних порушень.

Ключові слова: емоційний розвиток, емоційна саморегуляція, тривожність, діти старшого дошкільного віку, емоційна ідентифікація, психологічні порушення.

Oksana Melnychuk, Daryna Buryan. PSYCHOLOGICAL FACTORS OF THE OCCURRENCE OF EMOTIONAL DISORDERS IN CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE

The study is devoted to the analysis of psychological factors that affect the development of the emotional sphere in children of older preschool age, as well as to the study of the manifestations of emotional disorders in this period of development. It was found that emotional development is a key aspect of the formation of a child's personality, since at this stage the basic skills of emotional self-regulation are developed, which contribute to socialization and adaptation in society. In particular, children's ability to identify emotional states, manage them and show anxiety was investigated. As a result of the conducted experimental methods, such as «Emotional identification» and «Anxiety test», different levels of children's ability to emotional differentiation and levels of anxiety were revealed. The results showed that a significant number of children have a limited ability to differentiate emotions, which may be related to various external and internal factors. The analysis also showed the presence of correlations between the level of emotional identification and anxiety, which indicates the importance of the development of the emotional sphere for the psycho-emotional stability of children. It was concluded that support from family and teachers, as well as specially selected corrective programs, can contribute to the development of emotional self-regulation in children and decrease the level of anxiety. Further research in this direction should focus on the development of individual correction programs for children with high levels of anxiety and emotional disturbances.

Key words: emotional development, emotional self-regulation, anxiety, older preschool children, emotional identification, psychological disorders.

Постановка проблеми. Актуальність теми психологічних чинників виникнення емоційних порушень у дітей старшого дошкільного віку обумовлена зростаючою кількістю дітей, які стикаються з труднощами емоційного розвитку та соціальної адаптації. Старший дошкільний вік є особливим періодом у житті дитини, коли відбувається інтенсивне формування її емоційної сфери, закладаються основи емоційного інтелекту, самооцінки, самосвідомості та емоційної стійкості. Саме в цей час діти активно опановують навички регуляції власних емоцій, навчаються буду-

вати соціальні зв'язки та взаємодіяти з оточуючими [8].

Емоційні порушення у старшому дошкільному віці можуть проявлятися в різних формах: від труднощів в адаптації та зниженого емоційного фону до агресивних або замкнених реакцій. Такі проблеми негативно впливають на загальний психічний розвиток дитини, її поведінкові патерни та здатність до успішної інтеграції у суспільство. Психологічні чинники, які сприяють виникненню емоційних порушень, є важливою складовою дослідження, оскільки вони включають як

внутрішні особливості особистості дитини (темперамент, рівень тривожності, когнітивні особливості), так і зовнішні чинники – умови сімейного виховання, педагогічні підходи, соціальні взаємини. Вивчення даних чинників має велике практичне значення для розробки ефективних методик діагностики, профілактики та корекції емоційних порушень, оскільки своєчасне втручання дозволяє знизити ризик ускладнень у подальшому розвитку дитини, запобігти можливим труднощам в адаптації у школі та суспільному житті, а також сприяє зміцненню її психічного здоров'я [4].

Проблема розвитку емоційної спрямованості дошкільника на довкілля і самого себе належить до однієї з найважливіших у дитячій психології. Це пояснюється багатьма причинами: ставлення малюка до дійсності, емоційна насиченість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спирається автор. Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених психологічним чинникам виникнення емоційних порушень у дітей старшого дошкільного віку, вказує на значний прогрес у розумінні проблеми. У наукових працях розглядаються як біологічні, так і соціальні фактори, що впливають на емоційний розвиток дітей, а також методи корекції таких порушень. Одним із основних напрямків досліджень є вивчення впливу сімейного середовища на емоційну стабільність дітей. Зокрема, дослідження Лариси Божович підкреслюють важливість емоційного зв'язку між батьками та дітьми. Вона зазначає, що недостатня увага до емоційних потреб дитини може призвести до розвитку тривожності, агресії або депресивних симптомів. Роботи Ніни Бенашвілі зосереджуються на психосоціальних аспектах, зокрема на впливі сімейних конфліктів або розлучень на психологічний стан дітей [3].

Дослідження, проведені Тетяною Петроченко, акцентують увагу на адаптації дитини до навчання у школі, виявляючи, як стрес, пов'язаний з переходом до шкільного навчання, може викликати емоційні порушення. Петроченко досліджує зв'язок між раннім соціальним досвідом і подальшими емоційними труднощами дітей, які виникають у період дошкільного віку [6].

Олександра Орлова, у своїх працях, приділяє увагу впливу індивідуальних особливостей дитини на її емоційну стійкість. Вона зазначає, що діти з підвищеною чутливістю або схильністю до тривоги можуть мати більші ризики розвитку емоційних порушень, якщо не отримують належної підтримки

в умовах стресових ситуацій. Орлова пропонує використовувати арт-терапевтичні методи для покращення емоційної сфери дітей [6].

Останні дослідження активно працюють над розробкою методів корекції емоційних порушень у дітей. Ірина Калашник зосереджується на використанні когнітивно-поведінкових методик для корекції тривожних та депресивних симптомів у дітей дошкільного віку. Калашник вказує на ефективність ігрових та арт-терапевтичних технік, які допомагають зменшити рівень емоційного стресу у дітей і сприяють розвитку емоційної стійкості.

Останні роботи в галузі психології, зокрема дослідження Ніни Бенашвілі та Лариси Божович, вказують на значення психотравмуючих подій у житті дитини для розвитку емоційних порушень. Травматичні переживання, пов'язані з втратою близьких, зміною життєвих обставин або пережитими конфліктами, можуть спричинити стресові розлади і серйозні емоційні порушення в майбутньому [3].

Загалом, останні дослідження підтверджують важливість комплексного підходу до вирішення проблеми емоційних порушень у дітей старшого дошкільного віку. Вони підкреслюють роль сім'ї, школи, а також індивідуальних особливостей у формуванні емоційної стійкості дітей, а також важливість вчасної психологічної підтримки для попередження серйозних порушень у майбутньому.

Метою статті є проаналізувати психологічні чинники, які сприяють виникненню емоційних порушень у дітей старшого дошкільного віку, для розробки методик їх корекції та профілактики.

Методи дослідження: *теоретичні методи:* аналіз; синтез; узагальнення; порівняння та класифікація літературних джерел; *емпіричні:* тестування, спостереження, опитування (1. Методика «Емоційна ідентифікація» О. І. Ізотової для виявлення емоційного стану дитини (Додаток А); 2. Методика на виявлення дитячих страхів О. І. Захарова, І. М. Панфілова (Додаток Б); 3. Анкета визначення рівня тривожності дошкільника (Лаврентьєва Г. П., Титаренко Т. М.) (Додаток В)); 4. Тест «Тривожність» (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен) (Додаток Г); *методи математичної статистики* – статистичну обробку даних та графічну презентацію результатів здійснено за допомогою комп'ютерної програми «Microsoft Office Excel 2010» та методів математичної статистики (коефіцієнт кореляції за Спірменом).

Реалізація експериментального дослідження здійснювалася у 2024 році. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі таких ЗДО: Дошкільний навчальний заклад

№ 241, вул. Печерський узвіз, буд. 18, м. Київ; Дошкільний навчальний заклад № 176, вул. Лісовий проспект, буд. 31А, м. Київ; Дошкільний навчальний заклад № 92, вул. Антоновича, буд. 4, м. Київ з дітьми віком 5–6 років загальною кількістю 30 осіб.

Виклад основного матеріалу. Розвиток емоційної сфери у старшому дошкільному віці є ключовим етапом у формуванні особистості дитини, оскільки саме на цьому етапі вона засвоює основні емоційні та соціальні навички, які визначають її здатність до адаптації в соціумі та впливають на психічне здоров'я. На цьому етапі діти починають розуміти та усвідомлювати емоційні стани як свої, так і оточуючих, що дозволяє їм поступово освоювати навички емоційної саморегуляції. Важливо зазначити, що здатність розпізнавати та управляти власними емоціями є одним із основних аспектів емоційного інтелекту, що безпосередньо впливає на якість міжособистісних стосунків і адаптацію до соціальних ролей. У дітей старшого дошкільного віку цей процес потребує спеціального розвитку, оскільки без належної підтримки вони можуть мати труднощі з контролем негативних емоцій, що інколи призводить до імпульсивної або агресивної поведінки [4].

Ключовим аспектом емоційного розвитку в старшому дошкільному віці є здатність дитини до саморегуляції. Діти поступово навчаються стримувати імпульсивні реакції та вибирати відповідні способи вираження своїх почуттів, що сприяє їхній соціальній інтеграції та подальшому розвитку когнітивних і моральних якостей. У цей період активно розвивається емоційний інтелект, що охоплює здатність розуміти власні емоції та емоції інших людей, а також контролювати їх. Емоційний інтелект є важливим для формування комунікативних навичок, вирішення конфліктів та побудови стосунків з однолітками і дорослими. Розвиток емоційних характеристик у дітей цього віку тісно пов'язаний з розвитком мовлення та когнітивних процесів. Дошкільники вчаться ідентифікувати свої емоції, обговорювати їх та виражати словами, що підвищує їхнє саморозуміння та сприяє розвитку моральних цінностей. Наявність підтримуючого сімейного середовища, де дитина може відкрито виражати свої почуття, є необхідною умовою для успішного емоційного розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграють вихователі та педагоги, які допомагають дитині освоїти соціальні навички та методи вираження й регулювання емоцій [3].

Емоційні порушення у дітей можна трактувати як відхилення в психічному та поведінковому розвитку, що порушують здатність дитини адекватно реагувати на навколишній

світ. Такі порушення можуть проявлятися у вигляді підвищеної тривожності, страхів, агресивної поведінки, соціальної ізоляції, депресивних настроїв або інших неприємних реакцій, що заважають нормальному емоційному та соціальному розвитку дитини. Слід зазначити, що емоційні порушення не завжди легко виявляються, і їх прояви можуть різнитися залежно від індивідуальних особливостей психіки дитини та впливу зовнішнього середовища. Емоційні порушення серед старших дошкільників є серйозною психологічною проблемою, що вимагає глибокого розуміння і чутливого підходу як від батьків, так і від фахівців. Цей період розвитку характеризується значними змінами в емоційній та соціальній сферах, що робить дітей вразливими до різних зовнішніх впливів. Розуміння характеру, причин і наслідків емоційних порушень дозволяє своєчасно виявити проблеми, здійснити корекцію та забезпечити гармонійний психологічний розвиток дитини. Чинники, які призводять до емоційних розладів, можуть бути різноманітними: від спадкових факторів та обставин до впливу сімейних взаємин, травматичних подій або педагогічної неуважності. Якщо ці порушення не коригуються своєчасно, наслідки можуть бути довготривалими та негативно вплинути на психічне благополуччя дитини, її навчальні досягнення, стосунки з однолітками та здатність адаптуватися до соціальних вимог [5].

Прояви емоційних порушень у дітей старшого дошкільного віку можуть включати зміни в поведінці, втрату інтересу до ігор, проблеми зі сном, тривожність, розвиток фобій, агресивну поведінку або знижену активність і відсутність позитивних емоційних реакцій. Такі відхилення можуть серйозно вплинути на загальний стан дитини та її здатність взаємодіяти з оточенням, ускладнюючи соціалізацію та підготовку до школи. Причини емоційних порушень є комплексними і зазвичай включають поєднання спадкових, біологічних, психологічних та соціальних чинників, таких як сімейні конфлікти, надмірні вимоги з боку батьків, стресові події, особливості темпераменту і особисті риси дитини. Для ефективного втручання необхідний комплексний підхід, що включає оцінку психологічного стану дитини, аналіз середовища її розвитку та створення індивідуальної програми допомоги, спрямованої на усунення.

Згідно з результатами методики «Емоційна ідентифікація», лише 23% дітей продемонстрували високий рівень здатності диференціювати емоційні стани, правильно інтерпретуючи 9–10 емоційних модальностей. Близько 40% дітей досягли середнього рівня, адекватно розпізнаючи 6–8 емоційних станів, тоді як 37% дітей показали низький рівень, іден-

тифікуючи лише 3–6 емоцій. Це свідчить про обмежену здатність до емоційної диференціації у більшості дітей старшого дошкільного віку, що підкреслює необхідність сприяння розвитку їх емоційної сфери.

Методика, спрямована на виявлення дитячих страхів, показала, що 30% дітей мають страх втрати рідних, що свідчить про високу емоційну залежність від сім'ї. Страх перед казковими персонажами виявляється у 25% дітей, що демонструє активне використання уяви та вплив соціокультурного контексту, зокрема казок та мультфільмів. 20% дітей відчувають страх фізичної загрози, що може бути пов'язано з попереднім досвідом болючих переживань. 15% дітей переживають страх самотності, що вказує на необхідність підтримки з боку дорослих, а страх темряви та замкнутих просторів є властивим 10% дітей, що є природною реакцією на невизначеність та обмеженість простору.

Анкета, що визначала рівень тривожності, показала, що 30% дітей мають високий рівень тривожності, що проявляється в схильності до страхів, невпевненості та занепокоєння. 50% дітей виявили середній рівень тривожності, що свідчить про помірну емоційну нестабільність, а 20% дітей продемонстрували низький рівень тривожності, що вказує на стабільний емоційний стан. Тест «Тривожність» показав, що 40% дітей мають високий рівень тривожності (57,1% і більше), 45% виявили середній рівень (14,3%–35,7%), а 15% дітей мають низький рівень (0–7,2%), що свідчить про їхню емоційну стійкість.

Кореляційний аналіз допоміг виявити взаємозв'язки між показниками різних аспектів емоційного розвитку і тривожності, що надало глибше розуміння про чинники, що впливають на психоемоційний стан дітей (табл. 1).

У таблиці 1 представлено кореляційні зв'язки між рівнем тривожності, визначеним за допомогою анкети Лаврентьєвої та Титаренко, і рівнем емоційної ідентифікації, встановленим за методикою «Емоційна ідентифікація». Коефіцієнт кореляції для групи з високим рівнем тривожності становить 0,68, що вказує на помірний позитивний зв'язок. Це означає, що у дітей із високою тривожністю спостерігається значна емоційна реактивність.

Для групи з середнім рівнем тривожності кореляційний зв'язок склав 0,43, що вказує на наявність слабого позитивного зв'язку. Низька тривожність, як видно, має негативний кореляційний показник -0,35, що свідчить про незначний зворотний зв'язок із показником емоційної ідентифікації, вказуючи на більшу емоційну стабільність.

Таблиця 1
Кореляційний аналіз між методиками «Емоційна ідентифікація» та «Анкета визначення рівня тривожності дошкільника»

Показник	Рівень тривожності (Анкета)	Рівень емоційної ідентифікації (Емоційна ідентифікація)
Висока тривожність	0,68	0,72
Середня тривожність	0,43	0,56
Низька тривожність	-0,35	-0,38

У таблиці 2 представлено кореляційні показники між результатами за тестом «Тривожність» (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен) і рівнем емоційної ідентифікації. Коефіцієнт кореляції для групи з високим індексом тривожності становить 0,74, що свідчить про помірний позитивний зв'язок між високим рівнем тривожності та інтенсивністю емоційної реакції. Для групи з середнім рівнем тривожності коефіцієнт становить 0,52, що також вказує на наявність позитивного, але слабшого зв'язку. Низький індекс тривожності має негативний кореляційний показник -0,28, що свідчить про незначний зворотний зв'язок, характерний для більш емоційно стійких дітей.

У таблиці 3 відображено кореляційний зв'язок між результатами, отриманими за анкетною тривожністю та тестом «Тривожність». Високий рівень тривожності має кореляційний показник 0,82, що вказує на сильний позитивний зв'язок між показниками обох методик. Це свідчить про узгодженість результатів: діти з високим рівнем тривожності за результатами анкети також демонструють високий індекс тривожності за тестом. Середній рівень тривожності має кое-

Таблиця 2
Кореляційний аналіз між методиками «Емоційна ідентифікація» та «Тест тривожності»

Показник	Індекс тривожності (Тест тривожності)	Рівень емоційної ідентифікації (Емоційна ідентифікація)
Високий індекс тривожності	0,74	0,79
Середній індекс тривожності	0,52	0,55
Низький індекс тривожності	-0,28	-0,32

фіцієнт кореляції 0,57, що також свідчить про позитивний зв'язок, хоча й менш виражений. Низький рівень тривожності показав зворотний кореляційний зв'язок із показником -0,31, що підтверджує знижену тривожність та емоційну стабільність у дітей цієї групи.

Таблиця 3

Кореляційний аналіз між методиками «Анкета визначення рівня тривожності дошкільника» та «Тест тривожності»

Показник	Рівень тривожності (Анкета)	Індекс тривожності (Тест тривожності)
Висока тривожність	0,82	0,85
Середня тривожність	0,57	0,63
Низька тривожність	-0,31	-0,29

Отже, кореляційні результати вказують на значущість взаємозв'язків між показниками тривожності та емоційної ідентифікації, а також підтверджують, що діти з високою тривожністю, як правило, мають вищий рівень емоційної реактивності та знижену стійкість до стресу, що важливо враховувати при побудові корекційних програм для зниження рівня тривожності.

Результати регресійного аналізу відображають, як зміни в рівнях тривожності та емоційного сприйняття можуть передбачати зміни в загальному емоційному стані дітей.

У таблиці 4 представлені показники регресії між рівнем тривожності, визначеним за анкетною Лаврентьевої та Титаренко, і рівнем емоційної ідентифікації. Значення коефіцієнта регресії (B) для високої тривожності становить 0,58 із р-значенням < 0,01, що вказує на значущий позитивний вплив високої тривожності на емоційне сприйняття. Це означає, що високий рівень тривожності пов'язаний

зі збільшенням емоційної реактивності. При середньому рівні тривожності коефіцієнт регресії становить 0,33 із $p < 0,05$, що вказує на помірний позитивний вплив. У випадку низької тривожності значення $B = -0,29$ ($p < 0,05$), що вказує на зворотний зв'язок із емоційною ідентифікацією, відображаючи більшу емоційну стабільність.

Таблиця 5 демонструє регресійний аналіз між результатами тесту «Тривожність» (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен) та загальним емоційним станом дітей. Рівень тривожності суттєво впливає на загальний емоційний стан: високий індекс тривожності має коефіцієнт регресії 0,63 ($p < 0,01$), що вказує на значний позитивний вплив на загальну емоційну нестабільність. Середній індекс тривожності також має позитивний вплив із $B = 0,41$ та $p < 0,01$, але його вплив є дещо слабшим. Низький індекс тривожності має негативний коефіцієнт $B = -0,24$ ($p < 0,05$), що свідчить про зв'язок із нижчим рівнем емоційного напруження.

У таблиці 6 наведено вплив рівня емоційної ідентифікації на загальний емоційний стан дітей. Високий рівень емоційної ідентифікації має значний позитивний вплив на емоційне сприйняття, коефіцієнт регресії становить 0,75 ($p < 0,01$), що свідчить про більш виражену емоційну реактивність. Середній рівень емоційної ідентифікації також виявляє позитивний вплив із коефіцієнтом $B = 0,47$ ($p < 0,01$). Низький рівень емоційної ідентифікації вказує на знижену емоційну реактивність із коефіцієнтом $B = -0,32$ ($p < 0,05$), що свідчить про стабільніший емоційний стан.

Результати регресійного аналізу підтверджують значущий вплив рівня тривожності та емоційної ідентифікації на загальний емоційний стан дошкільників. Діти з високою тривожністю та високим рівнем емоційної ідентифікації мають значно виражену емо-

Таблиця 4

Регресійний аналіз між рівнем тривожності (Анкета визначення рівня тривожності дошкільника) та емоційною ідентифікацією

Показник	Коефіцієнт регресії (B)	Стандартна похибка (SE)	t-значення	p-значення
Висока тривожність	0,58	0,12	4,83	< 0,01
Середня тривожність	0,33	0,10	3,30	< 0,05
Низька тривожність	-0,29	0,08	-3,63	< 0,05

Таблиця 5

Регресійний аналіз між рівнем тривожності (Тест тривожності) та загальним емоційним станом

Показник	Коефіцієнт регресії (B)	Стандартна похибка (SE)	t-значення	p-значення
Високий індекс тривожності	0,63	0,11	5,73	< 0,01
Середній індекс тривожності	0,41	0,09	4,56	< 0,01
Низький індекс тривожності	-0,24	0,07	-3,43	< 0,05

Таблиця 6

Регресійний аналіз між рівнем емоційної ідентифікації (Емоційна ідентифікація) та загальним емоційним станом

Показник	Коефіцієнт регресії (B)	Стандартна похибка (SE)	t-значення	p-значення
Висока емоційна ідентифікація	0,75	0,13	5,77	< 0,01
Середня емоційна ідентифікація	0,47	0,10	4,70	< 0,01
Низька емоційна ідентифікація	-0,32	0,08	-4,00	< 0,05

ційну реактивність та схильність до емоційних реакцій на стрес. Водночас діти з низьким рівнем тривожності та низькою емоційною ідентифікацією демонструють стабільніший емоційний стан, що вказує на можливість емоційної підтримки для зниження тривожності та покращення адаптації у соціальному середовищі.

Висновки до даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розвиток емоційної сфери в старшому дошкільному віці є важливим етапом формування особистості дитини. На цьому етапі відбувається становлення основних емоційних і соціальних навичок, що забезпечують успішну адаптацію до соціуму. Діти вчаться розуміти свої емоції та емоції інших, що дозволяє їм контролювати свої реакції і краще взаємодіяти з оточенням. Зокрема, розвиток емоційного інтелекту, включаючи здатність до саморегуляції, має критичне значення для подальшої соціалізації дитини.

Емоційні порушення, що виникають у цей період, можуть серйозно впливати на розвиток дитини, викликаючи труднощі в спілкуванні, навчанні та адаптації до шкільного життя. Зокрема, високий рівень тривожності та неспро-

можність адекватно розпізнавати і регулювати емоції можуть призвести до агресивної або соціально ізольованої поведінки. Порушення можуть бути зумовлені як внутрішніми факторами (темперамент, спадковість), так і зовнішніми (сімейне середовище, стресові події).

Результати дослідження, зокрема кореляційний та регресійний аналіз, підтвердили взаємозв'язок між рівнем тривожності та емоційною ідентифікацією, що свідчить про те, що діти з високою тривожністю схильні до більш інтенсивних емоційних реакцій, що вимагає спеціального втручання для покращення емоційної стабільності.

Подальші розвідки можуть бути спрямовані на глибше вивчення індивідуальних факторів, які впливають на емоційний розвиток дітей, зокрема на дослідження ролі сімейного середовища, педагогічних впливів та соціальних умов розвитку. Актуальним є також розробка та впровадження корекційних програм, що сприятимуть розвитку емоційної саморегуляції та зниженню рівня тривожності у дітей старшого дошкільного віку. Необхідно дослідити також довгострокові ефекти різних методів корекції та їх вплив на соціальну адаптацію дітей у шкільному віці.

Література:

1. Богуш А. М. Перші кроки грамоти: передшкільний вік: навч. посіб. Богуш А. М., Маліновська Н. В. Вид. 3-тє. Київ. Видавничий Дім «Слово». 2015. 424 с.
2. Бондарчук О. Психологічні особливості прояву сором'язливості у дітей молодшого дошкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки: зб. наук. праць. Київ. Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2020. Вип. 9 (54). С. 21–31.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчу та ін. Київ. Просвіта, 2001. 416 с.
4. Кочерга О. Психофізіологічний розвиток дитини перед школою. Початкова школа. 2012. № 1. С. 45.
5. Опанасюк Г. Алгоритм супроводу дітей в адаптаційний період. *Психолог.* 2009. (№ 3–4). С. 12–18.
6. Шпак М. Психологічна концепція розвитку емоційного інтелекту особистості в онтогенезі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Київ. НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2020. Вип. 10 (55). т. 12. С. 125–134.
7. Creating a Better Internet for Kids. Shaping Europe's digital future. *European Commission.* 2019. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/content/creating-better-internet-kids-0> (дата звернення: 01.10.2024).
8. Tereshchuk H. V., Kuzma I. I., Yankovych O. I., Falfushynska H. I. The formation of a successful personality of a pupil in Ukrainian primary school during media education implementation. *Cloud Technologies in Education. Proceedings of the 6th Workshop CTE.* 2018. P. 145–158. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper08.pdf> (дата звернення 12.10.2024).